

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ТЕОДОР АВРАМОВ
„ЯРОСЛАВ ПЕЛИКАН И ПЪТЯТ НА ИСТОРИКА КЪМ
ЦЪРКВАТА (чрез Преданието към Православието)“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.4. РЕЛИГИЯ
И ТЕОЛОГИЯ (*История на православното богословие през*
***XX век*)**

от проф. дфн Нина Димитрова

Теодор Аврамов, магистър по богословие от Софийския университет (2018), в периода 2020 – 2023 г. е редовен докторант в Богословския факултет, а от 2021 г. е и асистент към катедрата по *историческо богословие*.

Документите по процедурата за защита на предложената дисертация са пълни. Депозираните конкретно по темата на дисертационното изследване статии са публикувани на страниците на „Богословска мисъл“ и „Християнство и култура“. Теодор Аврамов е осъществил специализации в Гърция, Франция, Латвия, Швейцария.

За член на настоящето жури по процедурата за защита на дисертационното изследване на Теодор Аврамов съм назначена със Заповед РД 38-350 от 10. 07. 2023 г.

Предложената дисертация е от областта на историята на православното богословие през XX век и е посветена на личността и делото на един от най-авторитетните църковни историци на същия век – Ярослав Пеликан; личност, която незаслужено и необяснимо е встрани от вниманието на българската богословска мисъл. Тази констатация, с която започва изследването, веднага показва/доказва неговата актуалност – то иде да запълни една празнота, да положи началото на множество други проучвания върху Пеликан – каквато заявка е дадена и от автора на настоящата дисертация. Същевременно изборът на тема се вписва в една утвърждаваща се традиция на плодотворния синтез между богословие и история и представеният на вниманието ни труд е успешна

разработка в тази насока. Тя показва приемственост и с творчеството на научния ръководител, с неговите и на катедрата дългогодишни занимания по превода и популяризирането на трудовете на о. Георгий Флоровски, ключова фигура за осмислянето на личността и на Ярослав Пеликан.

Дисертационното изследване на Теодор Аврамов засреща богословие с история и самото то представлява такъв синтез, бидейки едновременно грижливо издирване на необятен брой документи от архива в Принстън (чието представяне е в доста случаи за първи път), така и теоретично богословско, тълкуващо пътя на Ярослав Пеликан от богословието към историята и оттам към историята на богословието. За положените скрупульозни проучвателски усилия говори поместеният в края списък от разнообразни заглавия, включваща извори, медийни публикации, вторична литература на кирилица и латиница. Задължително е да се отбележат ценните приложения в края на дисертацията, които съдържат пълна библиография на трудовете от- и за Ярослав Пеликан. Надявам се изследването да бъде публикувано и като монография, за да стане достъпно и до по-широка аудитория.

От прочита на дисертацията се убеждавам, че докторантът цели далеч не само получаването на необходимата за академичното му израстване образователна и научна степен; интелектуалният и емоционалният ангажимент с избраната тема и *предмет на изследване* е явен и вероятно заниманията му в тази област ще продължат. Такова впечатление оставя особено уводът, съдържащ задължителните елементи като обосновка и актуалност на изследването, анонс на целта и постигането ѝ чрез решаването на 7 конкретни задачи (стъпки), ясно определяне на обекта и предмета на изследването, както и съвкупността от използваните методи, а също и обговарянето на наличната коментарна литература върху делото на Пеликан.

Предложената структура намирам за подходяща – изследването представя както цялостния житейски и академичен път на Ярослав Пеликан в широкия контекст на XX век, така и – паралелно – съответното негово творчество за отделните периоди от този път. Впечатляващо е детайлното представяне на

многобройните междуличностни връзки, което е важен градивен момент от цялостния портрет на изтъкнатия богослов.

Изследването е твърде обемно и без приложенията в края му, затова в рамките на настоящото становище няма да преразказвам направеното в трите глави, всяка от които завършва с добре направено обобщение. Ще отбележа тези моменти, които ми се струват ключови при оценяването на труда. Такъв е акцентът върху становището на Пеликан относно автентичното християнско виждане за историята, респ. представянето на историята като *сцена на двубой*, както и открояването на основния методологически принцип у Пеликан по отношение на връзката между преданията и историята на Църквата (принцип, залегнал в неговия *opus magnum* и като своеобразна изследователска стратегия): „Преданието е общата история на църквата, но Църквата никога не е прост аритметичен сбор на свършено уникалните личности, които я изграждат“ (цитатът от Пеликан е на с. 56 от дисертацията).

Представянето на важните междуличностни отношения (оказваните от страна на Матю Спинка, Вилхелм Паук и особено на Адолф Харнак и Георгий Флоровски влияния) е образцово – пунктуално документирано, с внимание към всеки издирен факт. То обогатява знанието не само за Ярослав Пеликан, но и за важните личности от интелектуалното му обкръжение. Във връзка с проблема за християнския елинизъм (обстойно обсъден в дисертацията) бих искала да попитам Теодор Аврамов за евентуална реакция от Ярослав Пеликан на съчинението на Харнак за Маркион. В тая връзка мисля, че само бегло засегнатият въпрос (в бележка под линия) за понятията „де-юдаизация“ и „елинизация“ – като означаващи две тълкования на един и същи феномен, би могъл да получи по-значително представяне.

И, разбира се, с оглед на влиянието на Флоровски, оценявам като уместен акцентът върху разбиранията на Пеликан за *историята* и *развитието*, по-специално за развитието, т.е. промяната на учението. Цитирайки Пеликан, че „може да има растеж, но не и промяна“, докторантът предлага следното тълкуване: „Дори да се приема някаква форма на развитие, непроменливостта на истината трябва да бъде съзвучна и чрез тази нишка да се даде отговор на въпроса

за развитието“ (с. 83). Но все пак остава ситуацията остава недокрай изяснена, което отбелязва и Аврамов: „В самия проект на Пеликан, насочен към проследяването на *развитието* на учението на Църквата, се съдържа проблем, особено когато става дума за Православното богословие, който и той подчертава“ (с. 100). Но дори когато светоотеческото богословие се разглежда „не като редица от изключителни новатори, а като нишка на преданието“, фиксираният проблем – спадащ към „затрудненията на християнина-историк“, е според мен все още наличен.

Тъй като съм убедена, че текстът трябва да се публикува и като книга, необходима е стилистична редакция.

Достоинствата на работата са много – компетентност, професионална ерудиция, изключителна информативност, задълбоченост на анализите и, като резултат – едно отлично представяне на цялостното битие на Ярослав Пеликан, т.е. целта на дисертационното изследване е изпълнена. Авторефератът е също изготвен съобразно нормативните изисквания и адекватно представя дисертацията. С претенцията на формулираните в него пет приноси момента съм изцяло съгласна.

С оглед на всичко казано дотук, напълно уверено ще гласувам на Теодор Асенов Аврамов да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ в Професионално направление 2.4. Религия и теология, специалност *Православното богословие през XX век.*

31. 08. 2023

Подпис:

В заключение: представеният за обсъждане труд „Учението за образа и символа в трактатите от Ареопагитския корпус“ е сериозно и зряло изследване, а авторката му притежава необходимата ерудиция и способност за научна аргументация. Тези мои убеждения ме мотивират да поискам от научното жури да присъди на Любомира Рангелова Стефанова исканата образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.4 *Религия и теология*.